

Wojciech Nowakowski, Adam Waluś

Sprawozdanie z weryfikacyjnych badań stanowisk archeologicznych w 1972 roku w południowej części pow. mrągowskiego i północnej części pow. szczycieńskiego

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 3, 353-357

1973

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SPRAWOZDANIE Z WERYFIKACYJNYCH BADAŃ
STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH W 1972 ROKU
W POŁUDNIOWEJ CZĘŚCI POW. MRAĞOWSKIEGO
I PÓŁNOCNEJ CZĘŚCI POW. SZCZYCIEŃSKIEGO

W dniach od 13 do 23 września 1972 r., na zlecenie Katedry Archeologii Pradziejowej i Wczesnośredniowiecznej Uniwersytetu Warszawskiego przeprowadzono weryfikacyjne badania stanowisk archeologicznych w południowej części pow. mrağowskiego i północnej części pow. szczycieńskiego. Teren ten w okresie wpływów rzymskich zajmowała tak zwana grupa mrağowska kultury staropruskiej¹, przez niektórych badaczy identyfikowana z plemieniem Galindów². Nazwę tę przekazał w II wieku n.e. geograf aleksandryjski Klaudiusz Ptolemeusz³. Zaliczane do niej stanowiska były przedmiotem intensywnych badań archeologów niemieckich w pierwszym dziesięcioleciu XX wieku. W okresie międzywojennym zainteresowanie tym rejonem nieco osłabło, a po drugiej wojnie światowej ograniczyło się do badań weryfikacyjno-powierzchniowych i sondażowych⁴. Podjęcie zatem w najbliższej przyszłości systematycznych badań wykopaliskowych możliwe będzie dopiero po dokładnej lokalizacji występujących tu licznie stanowisk archeologicznych, o których położeniu lakoniczne najczęściej wzmianki spotykamy w starszej literaturze, zwłaszcza niemieckiej. W 1971 r. przeprowadzono podobne badania weryfikacyjne w ramach prac Zespołu do Badań Etnogenezy Słowian Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN, których wyniki nie zostały opublikowane⁵. Poszukiwania autorów niniejszego sprawozdania miały na celu określenie umiejscowienia cmentarzysk z okresu rzymskiego, położonych nad jeziorami Mokre, Mojtyny, Nawady, Spychowo, Tejsowo, Żyzdrój Wielki⁶. Penetracja archeologiczna objęła następujące tereny: okolice wsi Gant, brzegi jeziora Tejsowo, oba brzegi Babiekiej Strugi na odcinku od jeziora Tejsowo do jez. Żyzdrój Wielki, wschodni brzeg tegoż jeziora, okolice wsi Machary, zachodni brzeg Jeziora Mokre oraz okolice wsi Bystrz i zachodni brzeg Jeziora Spychowskiego (mapa 1). Prace w poważnym stopniu utrudniło gęste poszy-

¹ C. Engel, *Aus ostpreussischer Vorzeit*, Königsberg 1935, s. 67.

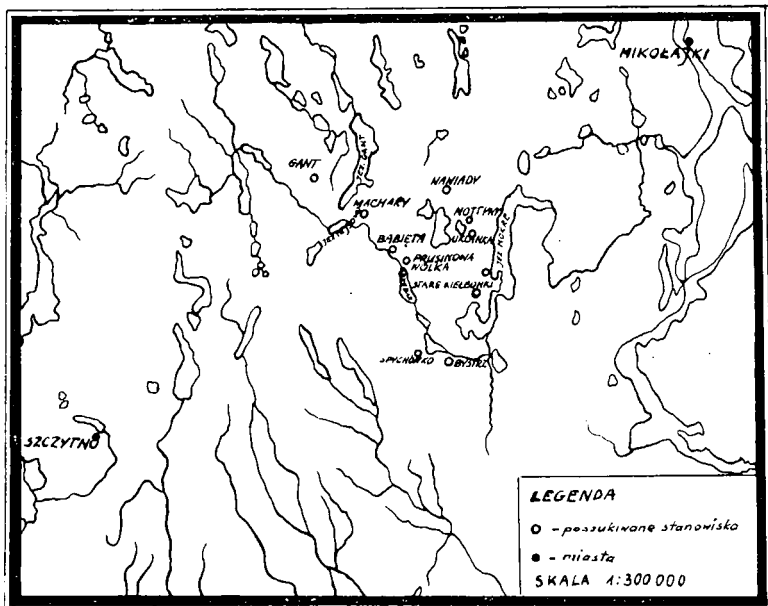
² J. Kostrzewski, W. Chmielewski, K. Jażdżewski, *Pradzieje Polski*, Wrocław—Warszawa—Kraków 1965, s. 269.

³ M. Plezia, *Greckie i łacińskie źródła do najstarszych dziejów Słowian*. Poznań—Kraków 1952, s. 42.

⁴ J. Antoniewicz, *Zagadnienie wczesnożelaznych osiedli obronnych na wschód od dolnej Wisły i w dorzeczu rzeki Pregoty*, *Wiadomości Archeologiczne*, t. 20, z. 4, 1954, ss. 327 nn.

⁵ Informacje o tych badaniach przekazała nam dr E. Okulicz z IHKM PAN, za które tą drogą składamy serdeczne podziękowania.

⁶ W literaturze niemieckiej jeziora te występują pod następującymi nazwami: Mucker, Moythienen, Aveyden, Kuwig, Teissow, Puppen.

Ryc. 1. Obszar badań weryfikacyjnych. Rys. J. Waluś

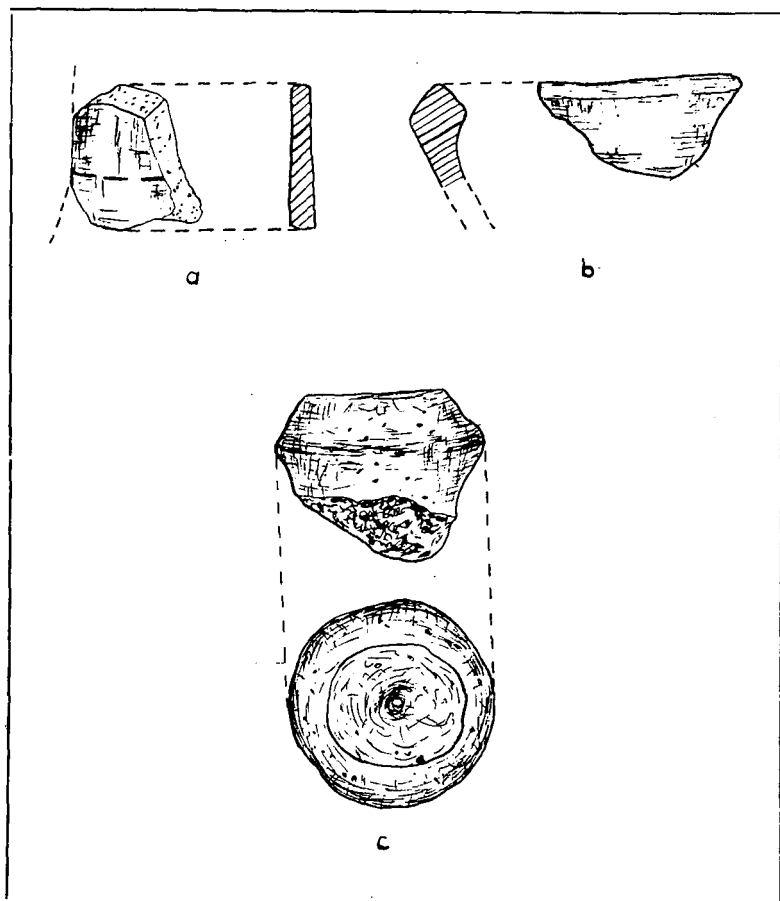
cie leśne, pokrywające głównie brzegi jezior. Dodatkową przeszkodą był brak informatorów wśród miejscowej ludności, mogących udzielić wskazówek o przypadkowych odkryciach lub o badaniach prowadzonych w pierwszym ćwierćwieczu XX wieku⁷.

1. Babięta, pow. mławowski. W pobliżu północno-wschodniego krańca jeziora Zyzdrój Wielki zanotowano cmentarzysko ciałopalne z okresu wpływów rzymskich. Dokładną penetrację i lokalizację stanowiska utrudnił stosunkowo wysoki poziom lustra wody jeziora oraz częściowe zalesienie północnego i wschodniego brzegu.

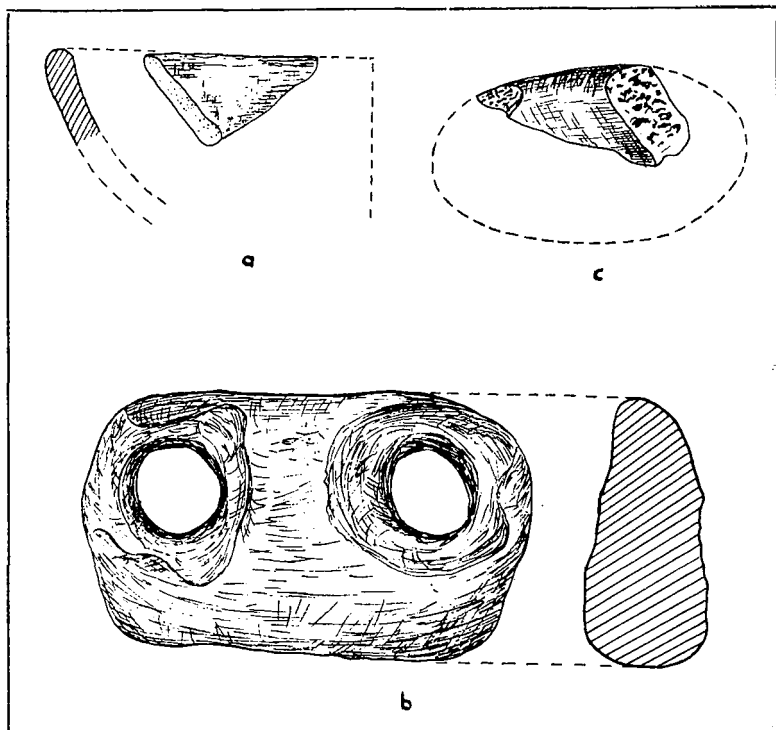
2. Bystrz, pow. szczycieński. Zniszczone cmentarzysko ciałopalne na wzniesieniu położonym między południowym brzegiem Sycchowskiej Strugi a wzniesieniem, na którym usytuowany był stary dziewiętnastowieczny cmentarz. Wzniesienie powyższe z przypuszczalnie znajdującym się cmentarzyskiem, to jedno z licznych w tym rejonie wzgórz morenowych, opadające łagodnie w kierunku Sycchowskiej Strugi, dość stromo natomiast w kierunku północno-wschodnim. Plateau wzniesienia o długości około 200 m i szerokości 150 m, w chwili badań porośnięte było wysoką trawą, dlatego też materiału zabytkowego nie znaleziono.

3. Machary, pow. mławowski. Ciałopalne cmentarzysko znajduje się między południowo-zachodnim krańcem wsi a północnym brzegiem Babięckiej Strugi. Prze-

⁷ Wszystkie omawiane cmentarzyska z wyjątkiem Ławnego Lasku publikowane są przez E. Hollacka, *Erläuterungen zur vorgeschichtlichen Übersichtskarte von Ostpreussen*, Glogau—Berlin 1908, ss. 5, 9, 11, 73, 96, 101, 124, 169.

Ryc. 2. Ceramika z Machar, pow. mragowski oraz Spychówka, pow. szczycieński;
 a — wczesnośredniowieczny przedmiot gliniany, prawdopodobnie uchwyt pokrywy
 (Machary, pow. mragowski); b i c — Spychówka, pow. szczycieński.
 Rys. A. Pozarzycka

Ryc. 3. Spychówko, pow. szczycieński. Rys. A. Pozarzycka

prowadzony wśród miejscowej ludności wywiad nie doprowadził do uzyskania dokładnych informacji o jego położeniu. W trakcie wizji terenu, na którym prawdopodobnie znajdowało się cmentarzysko, zebrano kilka fragmentów ceramiki rozrzuconej w promieniu 300 m. Część z nich można odnieść do okresu wpływów rzymskich (ryc. 1 a).

4. Mojtyny, pow. mragowski. Nie udało się umiejscowić zanotowanego dawniej cmentarzyska z okresu wpływów rzymskich.

5. Nawiały, pow. mragowski. Podane w literaturze miejsce, gdzie znajdowały się dwa cmentarzyska, w połowie tylko odpowiada obecnej sytuacji. Użytkowany od XIX wieku kościół i cmentarz przykościelny zajmował całą wyniosłość terenu, na którym stwierdzono ślady cmentarzyska. Ponadto przez teren ten przebiegają dwie drogi i liczyć się należy z możliwością całkowitego zniszczenia obiektu. Drugiego cmentarzyska lokalizowanego na wydmie piaszczystej w odległości 300 m od kościoła, pomimo dokładnych badań powierzchniowych nie udało się odnaleźć.

6. Prusinowa Wólka, pow. mragowski. Cmentarzysko ciałopalne płaskie na zboczu wzniesienia na północnym brzegu jeziora Żyzdrój Wielki. Próby zlokalizowania stanowiska nie dały rezultatu z powodu gęstej poszycia leśnego.

7. Stare Kielbonki, pow. mragowski. Zniszczone cmentarzysko na zachodnim brzegu Jeziora Mokrego. Badania powierzchniowe, przeprowadzone wzdłuż zachodniego brzegu jeziora porośniętego lasem, nie dostarczyły żadnych wskazówek, pozwalających na określenie położenia cmentarzyska.

8. S p y c h ó w k o, pow. szczycieński. Znane są z tej miejscowości dwa cmentarzyska. Jedno położone na urwisku przy południowo-zachodnim krańcu Jeziora Szychowskiego; drugie na północno-zachodnim brzegu tegoż jeziora. Penetracja terenu oraz wywiad wśród miejscowej ludności pozwoliły na zlokalizowanie drugiego cmentarzyska. Leży ono na łagodnie opadającym w kierunku jeziora piaszczystym brzegu. Liczne fragmenty ceramiki wystąpiły w wyraźnym skupisku nad samym brzegiem jeziora, na polach należących do H. Doróżki. Pojedyncze fragmenty stwierdzono również 250 m od jeziora w kierunku zachodnim, gdzie pola uprawne łączyły się z lasem (ryc. 2 a). Liczne fragmenty ceramiki, stwierdzone na polach uprawnych, wskazują na poważny stopień zniszczenia cmentarzyska przez coroczne prace polowe. Jedyne na terenie porośniętym lasem istnieje szansa znalezienia grobów, o ile zasięg cmentarzyska obejmował ten obszar. W pobliżu omawianego stanowiska, na polu S. Darmofaka znaleziono kilka fragmentów ceramiki, gliniany ciężarek do sieci rybackiej (ryc. 2 b) oraz prawdopodobnie fragment kamiennego rozcieracza (ryc. 2 c).

9. U k l a n k a, pow. mragowski. Nie zdołano umiejscowić zanotowanego tu cmentarzyska ciałopalnego.

10. Ł a w n y L a s e k, pow. mragowski⁸. W okresie międzywojennym właściciel pojedynczego gospodarstwa, położonego nad jeziorem bez nazwy, w trakcie budowy stodoły natrafił na dwa groby ciałopalne, prawdopodobnie z okresu rzymskiego. Domniemane cmentarzysko znajduje się na północnym wysokim brzegu jeziora. W chwili obecnej miejsce, na którym znajdowały się zabudowania mieszkalne, porośnięte jest krzewami i wysoką trawą, dookoła zaś otacza je las. W tej sytuacji określenie rozmiarów cmentarzyska, jak również przynależności kulturowej i chronologicznej możliwe będzie po przeprowadzeniu badań sondażowych.

Podjęta akcja weryfikacyjna stanowisk archeologicznych dała tylko częściowo rezultat pozytywny. Złożyło się na to szereg przyczyn, z których na czoło wysuwa się specyfika geograficzna regionu oraz duża rozpiętość czasowa pomiędzy ostatnimi badaniami archeologicznymi na tym terenie a obecną penetracją. Niemniej istnieje szansa dokładnego zlokalizowania zanotowanych w literaturze stanowisk archeologicznych drogą systematycznych badań powierzchniowych i sondażowych. Wielką pomocą byłyby również dane, uzyskane metodą kwestionariuszy rozsyłanych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków Archeologicznych do szkół i władz terenowych, odnośnie do wszelkich znanych lub doraźnych odkryć archeologicznych.

Tegoroczne badania związane z problematyką etnogenezy Słowian, zainicjowała Katedra Archeologii Pradziejowej i Wczesnośredniowiecznej Uniwersytetu Warszawskiego, z ramienia której kieruje nimi doc. dr hab. Jerzy Okulicz. Kontynuacja ich przewidziana jest również w latach następnych.

⁸ Informacji odnośnie do Ławnego Łasku udzieliła nam dr E. Okulicz.